

Teksty dostępne dla wszystkich - standardy informacji dostępnych dla wszystkich

Wystąpienie Barbary Abramowskiej

Zajmuję się od 9 lat publikacjami w Polskim Stowarzyszeniu na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym (PSOUU). Między innymi redaguję kwartalnik *Spółeczeństwo dla wszystkich*, w którym od 2000 r. zaczęły pojawiać się teksty łatwe do czytania. Czyli przeznaczone dla osób z problemami w uczeniu się, jak pięknie nazywają to Brytyjczycy.

U nas dalej używa się określenia osoby z upośledzeniem umysłowym, czyli takiego które jest naukowym określeniem ich problemów albo ostatnio przyjęte określenie niepełnosprawność intelektualna.

Jeżeli chodzi o źródło w prawie tworzenia tekstów dostępnych to już Pani Dyrektor Pomierna bardzo ładnie opowiedziała jak to wygląda w europejskich aktach. Ja tylko przypomnę, że polska uchwała Sejmu z 1997 r. to jedyny dokument, który jest obecnie uznawany, czyli *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*, tam jest napisane, że dostęp do informacji i możliwość komunikacji międzyludzkiej powinna być utrzymana i tworzona.

Dla kogo Teksty łatwe do czytania?

Dla kogo są teksty łatwe do czytania? Teksty łatwe do czytania powstały dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Ale ja uważam, że tak samo jak projektowanie uniwersalne, które zakłada dostępność środowiska dla wszystkich osób, tak samo teksty łatwe do czytania i zrozumienia mogą służyć wszystkim i tego mam doskonałe przykłady.

Niedawno uczestniczyłam w obchodach imprezy europejskiej pod tytułem *Za różnorodnością przeciw dyskryminacji*, gdzie były polskie publikacje PSOUU wydane z logo Tekstu łatwego do czytania. Uczestnicy tego spotkania wszyscy

prosili o te książeczki, bo nie znali tego. To było bardzo sympatyczne, że są obrazki i krótkie teksty. Była w nich definicja dyskryminacji. Kilka tych książeczek jest wystawionych tutaj przed salą konferencyjną. Ludzie bardzo chętnie z tego korzystają.

Konwencja w Tekście łatwym do czytania

W zeszłym roku Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych, z którym też współpracuję promowało w Polsce, w terenie *Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*. Na tych wszystkich spotkaniach mieliśmy Konwencję wydaną przez PSOUU. I ta Konwencja cieszyła się największą popularnością. Ludziom nie chce się czytać tekstów prawnych, a tutaj tekst jest syntetyczny i odpowiednio zilustrowany kolorowymi obrazkami, więc chcieli właściwie tylko z tego korzystać.

Logo Easy-to-read

Pierwszą z publikacji, jaka ukazała się już 10 lat temu było opracowanie brytyjskiego *Czy wyrażam się jasno?*. I jeszcze w tym tłumaczeniu nie używa się tego określenia, które jest już od kilku lat w obiegu, czyli Easy to Read. A była mowa o mówieniu dostosowanym.

To jest logo, które zaproponowało kilka lat temu Inclusion Europe. Organizacja zrzeszająca krajowe zrzeszenie rodziców i opiekunów osób z niepełnosprawnością intelektualną. To logo jest już w tej chwili stosowane powszechnie w Europie. Nie znam innych logotypów. W różnych opracowaniach jest używane. Taki człowieczek, który czyta i pokazuje, że jest ok.

Większość publikacji, które powstały przez minione lata w PSOUU są dostępne na stronie www.psouu.org.pl. Tam jest odrębna zakładka „Teksty łatwe do czytania”.

Publikacje Inclusion Europe

Inclusion Europe skupiło się głównie na tłumaczeniu osobom z niepełnosprawnością intelektualną prawa, praw obywatelskich. Informacji na temat tego, co to jest dyskryminacja. I wiele tych publikacji tego dotyczy.

Chciałam powiedzieć, że w tekście łatwym do czytania można dokładnie wszystko publikować. Mam tego przykład już sprzed 3 lat. W kwartalniku *Spółeczeństwo dla wszystkich* w numerze, który się ukazał przed bożym narodzeniem zamieściliśmy przepis na kapustę z grzybami. Najnormalniejszy w świecie kulinarny przepis, który jest opatrzoney fotografiami każdego z etapów tworzenia tej potrawy.

A to jest właśnie publikacja, o której już była mowa. Przed wejściem do sali konferencyjnej jest ona wystawiona, można sobie wziąć. Jest to po raz pierwszy sformułowany i szczegółowo opisany sposób tworzenia tekstów łatwych do czytania. Publikacja została zrobiona we współpracy 9 organizacji pozarządowych w Europie, zrzeszonych w Inclusion Europe. W ubiegłym roku zakończył się projekt, który dotyczył uczenia dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wówczas powstała ta publikacja.

Jeżeli ktoś z Państwa ma zamiar zająć się tworzeniem tekstów lub pisanie tekstów w formacie łatwym do czytania uważam, że jest to w tej chwili bezcenna publikacja. Jest to tam świetnie opisane. Zasady, które teraz Państwu przedstawię pochodzą właśnie z tej książeczki.

Jak pisać Teksty łatwe do czytania

Jeżeli w ogóle zaczynamy pisać jakikolwiek tekst, który ma być przeznaczony dla osób mających problemy to po pierwsze musi to być czarny druk na białym tle. Na innym, jaskrawym na przykład żółtym może być również, ale wynika to z umiejętności, percepcji i odbierania tego przez oko człowieka.

Czcionka szeryfowa, czyli taka jak Time New Roman z kreskami przy literach. Takie czcionki są źle odbierane przez osoby z różnego rodzaju problemami, powinno się stosować czcionki bezszeryfowe, czyli Arial lub Tahoma. Nie stosuje się ozdób na czcionce. Czasami można skorzystać z cieniowania i obrysów, ale jest to bardzo utrudniające odbiór. Czcionka musi mieć rozmiar co najmniej 14 punktów. Stosuje się dużo większe odstępy między wierszami, niż w zwykłym tekście.

O tym, że tworząc Tekst łatwy do czytania z jakiegoś dokumentu już istniejącego to jest głównie eliminacja. To odbywa się czasami na kilku poziomach. Kiedy najpierw wyciąga się z dokumentu najważniejsze rzeczy, a potem okrawa się go jeszcze kilka razy.

Kiedy PSOUU wydawało *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* w wersji łatwej do czytania korzystaliśmy tylko z angielskiego opracowania. Ta wersja, którą macie Państwo w rękach jest tłumaczeniem. To nie jest polskie autorskie opracowanie, tylko tłumaczenie tego, co wcześniej zrobili Anglicy. Koleżanka powiedziała mi, że widziała niemiecką wersję, która ma 8 stron. Więcej z Konwencji, która jest długim dokumentem i ma ze spisem treści 54

strony, wycięto. Potrafiono zawrzeć na 8 stronach wszystko, co jest ważne w tym dokumencie prawa międzynarodowego. Czyli następnym razem trzeba się bardziej przyłożyć, nie tylko tłumaczyć, ale także opracować.

Kolejne standardy. Nie używać trudnych pojęć. Nie używać słów zapożyczonych z innych języków, chyba że są bardzo dobrze znane w Polsce. Ja w warsztacie terapii zajęciowej słyszałam osoby niepełnosprawne, które cały czas używają słowa „OK”. Jest to zwrot powszechnie znany i używany. Nie jest to dla nich wyraz obcy. Ale należy tego unikać.

Pani Rumińska mówiła, że bardzo lubi skróty, ale osoby niepełnosprawne ich nie lubią. Unika się skrótów i skrótowców takich jak „itp.”, lub „itd.”.

Trzeba w Tekście łatwym do czytania je rozwijać. Niektórych skrótowców osoby niepełnosprawne, tak jak my wszyscy, też się w ciągu życia uczą.

Ale nie powinno to być regułą. Nie używa się procentów i dużych liczb.

Wystarczy podać, że jest to jakaś bardzo duża kwota, albo jest czegoś bardzo wiele. Buduje się krótkie zdania. Najlepiej odbiera się tekst, który jest adresowany bezpośrednio do odbiorcy, czyli zwracamy się do niego „weź coś napisz” lub „wyślij”.

Tam, gdzie to możliwe, używa się zdań pozytywnych, a nie negatywnych.

Taki przykład: „Powinieneś zostać do końca konferencji” zamiast „Nie powinieneś wychodzić przed końcem”.

To samo dotyczy strony czynnej i biernej zdania, czyli „Urząd prześle ci list” zamiast „List zostanie ci przesłany”.

Bardzo ważny jest układ informacji. Zawsze trzeba układać w najprostszy sposób. Grupuje się razem informacje na jeden temat, czyli tak jak jest to robione zazwyczaj w aktach prawnych. Ważne informacje należy powtarzać.

Czyli coś, co jest antyliterackie. Powtarzanie tych samych zwrotów i słów po kilka razy w tekście.

Ilustracjami są zdjęcia, rysunki lub symbole. Bardzo różny jest sposób percepcji tego przez różne osoby. Nie ma jednego uniwersalnego sposobu, który byłby dobry. Najlepiej jest przyjąć, że jeżeli jest to jeden dokument to jest jeden sposób. Czyli albo w jednym dokumencie robimy tylko fotografie, w innym tylko rysunki, a w jeszcze innym tylko symbole.

Tak samo jak przy użyciu wyrazów trudnych, używa się tej samej ilustracji dla zobrazowania tego samego obiektu i sprawy. Jeżeli symbol telefonu, a obok informację, że trzeba zatelefonować, to za każdym razem, jak w tekście pojawi się taka informacja to używa się tego samego obrazka. Nie zmienia się go na inny rodzaj telefonu lub coś innego.

Ilustracje muszą być odpowiednie dla osób, czyli znowu nie infantylne obrazki dla osób dorosłych. Zwłaszcza, kiedy tekst dotyczy na przykład prawa.

Ilustracje powinny być umieszczone przy tym fragmencie, który pomagają objaśnić. Czyli akapit robi się tam, gdzie jest informacja, że gdzieś trzeba zadzwonić i jest podany numer to w tym miejscu ma być obrazek telefonu.

Fotografie muszą być bardzo dobrze dobierane. Nie mogą zawierać zbyt wielu szczegółów. Nie mogą rozpraszać. Muszą dotyczyć tylko tego, o czym jest mowa.

Znalazłyśmy w tym wszystkim dwie pułapki, które się wiążą z tworzeniem tekstów łatwych do czytania. Różnie mogą być odbierane różne rysunki i zdjęcia przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Na tym właśnie polega niepełnosprawność tych osób, że mają problem z przełożeniem sytuacji szczegółowej na poziom ogólny. Podaję taki przykład, że jeżeli przy tym akapicie zamieścimy „Jeśli zobaczysz ogień to zadzwoń pod numer 998 Straż Pożarna”

i zamieścimy w tym miejscu obrazek z tym, co się zdarza, stary symbol telefonu z tarczą i słuchawką, a osoba niepełnosprawna nigdy w życiu nie widziała takiego telefonu, bo nosi w kieszeni komórkowy, to ona może tego nie skojarzyć z aparatem telefonicznym. Nie zna czegoś takiego. Nie będzie umiała tej informacji, choć potrafi czytać, choć potrafi wykręcić 998 i wie, że należy to zrobić, może tego po prostu nie skojarzyć.

Konsultacje z osobami niepełnosprawnymi

Rzecz, o której już we wstępie mówiłam. Recenzje osób z niepełnosprawnością intelektualną mogą być miażdżące dla autorów, co nam się już zdarzało.

Trzeba się więc liczyć z tym, że czasami trzeba zrezygnować z opisanie jakiegoś dokumentu, aktu prawnego lub ogólnie rzecz ujmując tej informacji, którą chcemy napisać w tekście łatwym i użyć innej formy zapisu.